

Stig Eriksson

VPK – från arbetarparti till...? En första granskning av ett parti i omvandling

Frågan om i vilken utsträckning ett arbetarparti – socialdemokratiskt eller kommunistiskt – verkligen byggs upp och leds av den klass det utger sig för att representera, dyker med jämna mellanrum upp i arbetarrörelsens tidningar och tidskrifter. Ämnet utgör i själva verket kanske den mest fundamentala aspekten i marxismen, dvs att ”arbetarklassens befrielse kan endast vara dess eget verk”, och att det främsta hjälpmedlet för denna befrielse, partiet, följaktligen måste konstrueras av arbetarna själva. Den ”precisering” Lenin gjorde av denna grundsats, genom att belysa de intellektuellas roll, eller snarare yrkesrevolutionärernas (oavsett arbetare eller något annat), ändrade inte på den grundläggande inriktningen: ett socialistiskt parti måste bestå av en absolut majoritet arbetare och dess huvudsakliga, verksamhetsområden måste vara de proletära arbetsplatserna, fackföreningarna och bostadsområdena.

För de vänstergrupper som i slutet av 60-talet uppstod i Sverige (liksom på andra håll i världen), var denna målsättning – ”proletariseringen” – en problematik som livligt debatterades mellan och inom organisationerna. Bland de organisationer (utanför de etablerade arbetarpartierna) som överlevt 70-talet – framför allt KPML(r) och Socialistiska Partiet – är frågan fortfarande aktuell, och diskuteras numera utan många av de arbetarromantiska övertoner som tillhörde 70-talets början. Dessa organisationer har också nått många betydelsefulla steg på vägen att bli arbetarorganisationer, även om det mesta återstår att göra innan man kan framstå som ett verkligt politiskt alternativ till SAP:s reformism och VPK:s vänsterreformism.

För SAP är givetvis frågan om klassförankringen viktig, ja rent av en definitiv ödesfråga. Utan sitt traditionella stöd från fackföreningar och folkrörelser skulle partiet snart dö i politisk tvinsot. Och fortfarande stödjer – men med allt mer dämpad entusiasm – en absolut majoritet av den svenska arbetarklassen SAP i valen. Å andra sidan håller arbetarna i produktionen de facto på att trängas undan allt mer inom partiet. ”Vi har snart inte några representanter som företräder oss. Det är andra som har tagit över...”. Så formulerar sig t ex en grupp socialdemokratiska SAAB-Scania-arbetare i Falun i ett upprop i Dalademokraten, riktat till Arbetarkommunen. De fortsätter: ”Av 26 socialdemokrater i kommunfullmäktige är endast tre arbetare (...) resten är typiska byråkrater som redan är anställda inom olika instanser. Och som sedan tar över de politiska platserna.”¹

I en artikel i tidskriften *Tiden* konstaterar Anders Isaksson att de offentligt anställda ökat kraftigt på framträdande platser i alla partier, mest inom socialdemokratin och folkpartiet. När det t ex gäller delegater på SAP:s kongress 1978 och deras yrkessammansättning ger han följande avslöjande siffror:

Grupp	%
Offentligt anställda	39
Egna företagare, bönder	1
Arbetare	14
Tjänstemän	6
Riksdagsmän, kommunalråd, ombudsmän	37
övriga	3
Totalt	100

¹ Återgivet i *Internationalen* nr 47, 1982.

Isaksson kommenterar:

”Av hävd har de offentligt anställda spelat en viktig roll i politiken, kanske framför allt i socialdemokratien. Deras breda representation i dag är naturligtvis till en del en spegling av den offentliga sektorns snabba tillväxt på senare år. I dag arbetar 1 275 000 personer i offentlig tjänst, dvs 27 procent av alla yrkesverksamma (...) Ren matematik räcker inte som förklaring. Den politiska aktiviteten är mycket ojämnt fördelad bland de offentligt anställda. De stora kollektiven på LO-sidan har en mycket smal representation – tyngdpunkten vilar helt på tjänstemännen. De är kraftigt överrepresenterade i förhållande till sitt antal.”²

Att denna representationsproblematik skapar allt större oro inom (s)-leden framgår också av en rad artiklar, ledare och insändare i fack- och A-pressen de senaste åren. I en ledare i Västerbottens Folkblad (19/11 -82) skrev t ex Håkan Källén: ”Bilderna bekräftar vad väljarna såg redan på valsedlarna. Arbetarpartiet representeras allt mer sällan av arbetare. Det må gälla riksdag, regering, landsting eller kommuner. Bilderna är densamma (...) utvecklingen måste brytas. Annars är det lika bra att ändra partinamnet.”³

Medan grupper inom socialdemokratien uppenbarligen våndas över de tänkbara konsekvenserna av ett bristande arbetarinflytande, möter vi få motsvarande samvetskval inom vpk. ”Utvecklingen mot allt fler tjänstemän på ledande poster är likadan i de andra partierna. Med undantag för vpk lär dock saken inte bekymra dem särskilt mycket”, uttryckte sig nämnde VF-skribent Källén i sin ledare. Men bekymrar sig verkligen vpk? Fakta är att vi sällan ser någon djupgående diskussion i vpk:s publikationer om problemet med partiets alltmer sviktande arbetarförankring och verksamhet på arbetsplatserna, och som följd därav ett ökande mellanskiktinslag på ledande poster.⁴ Ett förvisso underligt förhållande för ett parti som ändå måste ha ambitionen att bli ett alternativt arbetarparti visavi SAP. Eller är det inte så!? Har vpk i praktik och teori andra målsättningar? Frågan är som vi ska se långt ifrån oväsentlig. Men innan den kan besvaras – och vilket vi inte hinner med i denna artikel – måste vi syna vpk:s sociala sammansättning, medlemsstrukturen, och dess utveckling de senaste 15 åren.

Det är slående – men inte förvånande – hur få seriösa undersökningar som existerar av vpk:s klassammansättning. Om vi bortser från eventuella interna sammanställningar, kongressrapporter osv, återstår endast ett fåtal översikter, som för övrigt främst är inriktade på vpk:s röstunderlag. Här har vi SCB:s väljarundersökningar, speciellt Olof Pettersons (1976) och Sören Holmbergs (1979).⁵ Vi har från vpk-håll en artikel i *Socialistisk Debatt*, och Sven E Olssons avsnitt i antologierna *Från skp till vpk* och *Utänför systemet*. Från antikommunistiskt håll finner vi Lars Carpelans rapsodiska artikel ”*Från arbetarparti till akademikerparti*” och några raljanta stycken i (s)-pamfletten *Vpk och skp på arbetsplatserna*.⁶

² Anders Isaksson, *Välfärdsstatens nya politiker*, i *Tiden* nr 9-10, 1978, s.507-515.

³ En utförligare genomgång av det försvagade arbetarinflytanden inom (s) återfinns i Kent Kjellgrens artikel *Klasser och partier*, i *Fjärde Internationalen* nr 3/82, s. 3-30.

⁴ En mindre debatt kring dessa frågor återfinns i vpk-tidskriften *Socialistisk Debatt* 1981. En artikel i nr 4/81 av Billy Eriksson och Martin Levander tar upp partiets bristande förankring och aktivitet i LO-facken. I nr 5/81 får Eriksson-Levander mothugg från Sven E Olsson, Gunnar Wetterberg, Hans Arvidsson och Börje Lööv.

⁵ Olof Pettersson, *Väljarna och valet 1976. Valundersökningar, rapport 2*, SCB/Liber förlag, 1977. Sören Holmberg, *Svenska väljare. Valundersökningar, rapport 2*, Publica/Liber förlag, 1981.

⁶ Brissman, Levander & Lindberg, *Vpk, arbetarrörelsen och väljarna*, *Socialistisk Debatt* nr 34-35, 1978, s. 9-13. Sven E Olsson (red) *Från skp till vpk, Zenitserien 18*, Zenit/Bo Cavefors Bokförlag, 1976, s. 262-273 *Utänför systemet. Vänstern i Sverige 1968-78*. En antologi. Tema, Rabén & Sjögren, 1978, s. 197-209. I *Zenit* nr 50 finns också frågan behandlad i perspektivet av brytningen vpk-apk 1977. Se s. 44-51. Carpelans artikel återfinns i Anders Johnsson & Anders Käärk (red) *Husbondens röst. En kritisk granskning av den svenska kommunismen*. Akademitratur, Malmö, 1981, s. 29-39. Enn Kokk & Pär Fagerström, *Vpk och skp på arbetsplatserna. Mål. Organisation. Arbetsmetoder*. Tiden, Stockholm, 1975.

Den mest omfattande och givande undersökningen av vpk:s klassbas är ett – tyvärr – ännu opublicerat manuskript av Bo Almunger. I detta diskuteras framför allt mellanskiktets framväxt och betydelse för den eurokommunistiska tendensen i vpk och övriga västeuropeiska kommunistpartier.⁷

Vpk:s egen officiella bild av medlemsstrukturen 1975 (på basis av enkätsvar från 12 400 av de 15 000 medlemmarna) och 1978 (på grundval av Sven E. Olssons egna ”osäkra” beräkningar) ser ut så här:

Grupp	1975	%	1978	%
Arbetare	6 800	55	7 000	51
Pensionärer	2 800	22	2 100	15
Tjänstemän	1 300	11	2 800	21
Hemmafruar	700	6	500	4
Studerande	500	4	1 000	7
Småföretagare	300	2	250	2
Summa	12 400	100	13 650	100

Vpk:s egen undersökning från 1975 bygger på ett bortfall på över 2 000 svarande varav merparten från Stockholmsdistriktet. Detta har medfört att framskrivningen av siffrorna ytterligare blivit något osäker. Totalsumman för 1978 överensstämmer inte med den medlemsiffra som redovisas i verksamhetsberättelsen till 1978 års kongress, 15 461. 30% av partiets medlemmar är kvinnor, en siffra som ökat under hela 70-talet.⁸

Denna bild ger i och för sig en översiktsbild, men säger samtidigt inget om t ex förskjutningarna inom kategorierna ”arbetare” eller ”tjänstemän”. Tabellen spänner också över ett alldeles för kort tidsintervall, endast tre år. Trender och förändringar får under så kort tid ingen kontur och riktning. Mycket har dessutom hänt sedan 1978.

Vi måste alltså gå till ett annat material, och med en ny klass- och gruppindelning. Det finns också sådana empiriska data, som märkligt nog förbigåtts i de flesta undersökningar, med undantag av Bo Almungers. Sedan 1973 publicerar nämligen Riksskatteverket (RSV) partiernas ”anmälda kandidater” i riks-, landstings- och kommunalvalen.⁹ På dessa listor finns de anmälda kandidaternas namn och yrke angivet (ibland adress). För de fyra senaste valen – 1973, 1976, 1979 och 1982 – rör det sig för vpk:s del om ungefär 300 namn vardera på riksdags- och landstingslistorna för varje valår. På kommunallistorna finns yrket tillgängligt för omkring 1600-1800 personer, dvs medlemmar i vpk.

Rent statistiskt sett skulle ett så pass stort urval av en totalpopulation på ca 18 000 medlemmar kunna anses som klart representativt. Detta under förutsättning att urvalet skett slumpmässigt. Nu vet vi att vpk knappast slumpar ut sina medlemmar på dessa vallistor, än mindre på själva valsedlarna. Rent teoretiskt kan vi tänka oss minst två huvudmetoder för hur vpk och dess lokalorganisationer väljer fram kandidater. Ett sätt är att man väljer ”de bästa

⁷ Bo Almunger, *Eurokommunism – en ny slags socialdemokrati?*, stencil, KAF Stockholm, 1978.

⁸ *Utänför systemet*, a.a. s. 221.

⁹ Det ska påpekas att dessa ”oanmälda kandidater” inte nödvändigtvis är desamma som sedan återfinns på vpk:s valsedlar. Däremot återfinns med all sannolikhet de översta kandidaterna. Valsedelns första namn måste dock finnas med bland de anmälda namnen. Detta anmälningsförfarande är till för att skydda ”registrerad parti-beteckning” mot t ex spränglistor. (Se *Valförrättningar* 1982, Riksskatteverket sid 21-22). Det är alltså inte möjligt att utifrån RSV:s kandidatlistor dra några slutsatser om vilka namn som vpk sätter överst på sina valsedlar. Bo Almungers (se not 7) uträkningar om klasstillhörigheten hos de tre översta namnen är därför i någon mån otillförlitliga. En genomgång av vpk:s valsedlar skulle naturligtvis ge ett ännu säkrare mått på partiets klassgrund eftersom antalet namn sannolikt är dubbelt så stort som de ”anmälda kandidaterna”. Författaren avser att senare utvidga artikeln på basis av en genomgång av valsedlarna, och då även längre bakåt i tiden.

(de som kan göra bra i från sig i en valkampanj...) till åtminstone de tre översta platserna; ett annat att man ser till att få arbetare (eller åtminstone arbetande) överst på listorna. Mycket talar för att man kombinerar dessa bägge resonemang inom vpk, beroende på lokala varianter. En god gissning är att andelen arbetare på vpk-listorna snarare är större än den är i partiet som helhet. Dessutom tillfredsställer vallistorna i hög grad krav på geografisk spridning av "urvalet". Listorna kan alltså, trots att de inte uppfyller strikta statistiska krav, utgöra en värdefullt mått, en indikator, på vpk-medlemmarnas sociala hemvist. Det fortsatta resonemanget bygger på hypotesen att kommunvallistorna utgör ett relativt säkert mått på vpk:s sociala sammansättning.

Återstår frågan om klass- och gruppindelningen. Här måste vi som sagt få ett begrepp om förskjutningarna inom kategorin "arbetare", dvs i stort sett LO-kollektivet. Här vet vi att de som räknas till arbetarklassens traditionella kärna i det svenska klassamhället – dvs industri-, gruv-, skogs- och transportarbetare – minskar i förhållande till grupper som kommunal- arbetare inom vården, kontorister och affärsbiträden m fl. Högre upp i klasshierarkin finner vi en minskning av grupper som arbetande inom hantverk och smånäringsar, lantbrukare och småföretagare, och att vad marxister brukar benämna *mellanskikt* – lärare, socialarbetare, läkare, daghemspersonal, sjuksköterskor, psykologer, terapeuter m fl – ökat markant, framför allt de sista femton åren.

Vi har alltså använt en högst modifierad klassindelning för att kunna mäta hur denna utveckling påverkat vpk:

Grupp 1: *Tjänstemän, tekniker och ingenjörer i högre ställning.* Chefer, officerare, byrådirektörer, sjukhusdirektörer, jurister, advokater, arkitekter, civilingenjörer, redaktörer, professorer, rektorer, läkare, högre sjöbefäl m fl i chefsbefattningar.

Grupp 2: *Tjänstemän, tekniker och ingenjörer i mellanställning.* Förmän, arbetsledare, faktorer, verkmästare, lantmästare, jägmästare, komminister, arbetsförmedlare, lägre sjöbefäl m fl.

Grupp 3: *Definitiva mellanskikt.* Lärare av olika slag, socialarbetare, kulturarbetare, SYO-konsulenter, arbetsterapeuter, sjukgymnaster, läkare, psykologer, kuratorer, sjuksköterskor, fritidspedagoger, journalister, adjunkter, socialassistenter, studievägledare, studiecirkelledare, forskarasistenter m fl.

Grupp 4: *Hantverkare och arbetande inom "smånäringsar".* Skomakare, frisörer, fiskare, trädgårdsarbetare, lantbrukare, fotografer, biodlare, kioskägare, mindre entreprenörer och småföretagare m fl.

Grupp 5: *Grupper runt arbetarklassen (det lägre mellanskiktet medräknat).* Undersköterskor, sjukvårdsbiträden, kontorssekreterare, kanslistor, vaktmästare, servitörer, kockar, städerskor, fastighetsskötare, kassörer, affärsbiträden, lägre ombudsmän, telefonister, skötare av olika slag, kontorister, brevbärare, hemsamariter, järnvägsmän, kommunalarbetare, lägre kontorspersonal inom handel, bank och kommunikationer m fl.

Grupp 6: *Arbetarklassen.* Arbetare inom industri, gruvor, skog, byggnads och sjö- och landtransport. Yrkesutbildade arbetare såsom lokförare, chaufförer, elektriker, montörer, reparatörer, snickare, målare, murare, plåtslagare m fl.

Grupp 7: *Studerande.*

Grupp 8: *Pensionärer och hemmafruar.*

Grupperna 5 och 6 utgör i princip LO-kollektivet. Grupperna 1-5 samt 7 skulle vi kunna benämna mellanskikt i vid mening. I grupp 5 återfinns dock grupper som närmast kan betecknas

som *arbetargrupper runt arbetarklassens kärna* (städerskor, sjukvårdsbiträden m fl). De är förvisso lågavlönade, lågutbildade och allmänt missgynnade löntagargrupper, men deras *position i förhållande till produktionen* är snarast av lägre mellanskiktskaraktär. Grupp 3 utgör den mellanskiktsgrupp som ökat mest i den svenska samhälls- och yrkesstrukturen. Det rör sig om mellanskikt inom framför allt vård, utbildning, kultur och massmedia. Utifrån dessa förutsättningar får vi fram utvecklingen inom vpk, enligt tabellerna 1-3.

Vi kan se en rad klara tendenser. Den traditionella arbetarklassens andel av vpk-kandidaterna har nära halverats på tio år, medan vi ser en tredubbling av andelen definitiva mellanskikt och en kontinuerlig – men odramatisk – tillväxt av grupper runt arbetarklassen. Av ”naturliga” (och valtaktiska) skäl är arbetarklassen i dag mer representerad på vpk:s riksdagslistor, medan mellanskikten (framför allt inom vården) i större utsträckning utgör kandidater i landstingsvalen.

Tabell 1. Kandidater i riksdagsvalen 1973, 1976, 1979 och 1982 (i procent)

	1973	1976	1979	1982
1. Tjänstemän, tekniker och ingenjörer i högre ställning	1,0	1,9	1,8	2,2
2. Tjänstemän, tekniker och ingenjörer i mellanställning	9,7	7,3	7,8	6,9
3. Definitiva mellanskikt	12,4	23,8	27,7	30,8
4. Hantverkare och arbetande inom ”smånärningar”	1,7	1,9	3,5	1,1
5. Grupper runt arbetarklassen (inkl lägre mellanskikt)	15,5	18,5	21,2	18,8
6. Arbetarklassen	49,0	40,8	35,1	35,5
7. Studerande	4,1	2,7	1,8	2,5
8. Pensionärer, hemmafruar	6,6	3,1	1,1	2,2
Antal kandidater	290	260	282	276

Tabell 2. Kandidater i landstingsvalen 1973, 1976, 1979 och 1982 (i procent)

	1973	1976	1979	1982
1. Tjänstemän, tekniker och ingenjörer i högre ställning	1,8	2,2	3,1	4,3
2. Tjänstemän, tekniker och ingenjörer i mellanställning	9,0	7,5	7,2	6,8
3. Definitiva mellanskikt	13,7	19,8	26,7	40,8
4. Hantverkare och arbetande inom ”smånärningar”	3,2	2,8	3,1	1,4
5. Grupper runt arbetarklassen (inkl lägre mellanskikt)	18,0	20,0	25,6	23,0
6. Arbetarklassen	44,2	40,2	28,7	20,1
7. Studerande	2,5	4,1	2,8	2,2
8. Pensionärer, hemmafruar	7,6	3,4	2,8	1,4
Antal kandidater	278	318	321	278

Tabell 3. Kandidater i kommunalvalen 1973, 1976, 1979 och 1982 (i procent)

	1973	1976	1979	1982
1. Tjänstemän, tekniker och ingenjörer i högre ställning	0,9	1,1	1,3	0,7
2. Tjänstemän, tekniker och ingenjörer i mellanställning	5,6	5,6	5,9	5,6
3. Definitiva mellanskikt	7,3	12,9	24,7	31,3
4. Hantverkare och arbetande inom ”smånärningar”	4,4	4,9	3,4	3,3
5. Grupper runt arbetarklassen (inkl lägre mellanskikt)	16,2	17,1	19,9	20,2
6. Arbetarklassen	53,7	50,2	37,0	30,6
7. Studerande	3,7	4,0	4,7	4,7
8. Pensionärer, hemmafruar	8,2	4,2	3,1	3,6
Antal kandidater	1665	1630	1892	1753

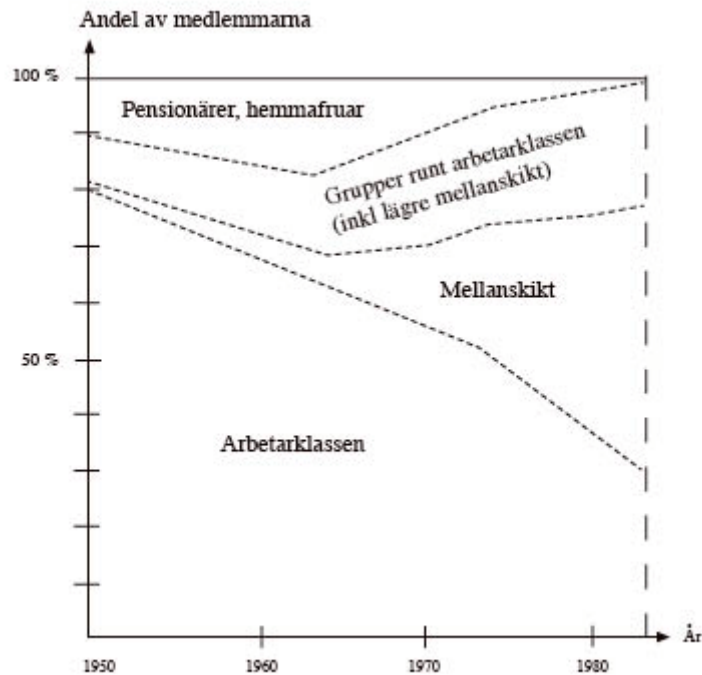
Tabellen för *kommunalkandidater* torde, med tidigare gjorda reservationer, vara den mest representativa för vpk som helhet, inte minst pga det relativt stora antalet kandidater och deras geografiska spridning. Slår man ihop grupperna 1, 2, 3 och 7 till ”mellanskikt” får vi den sociala bild som tabell 4 visar.

Tabell 4. Kandidater i kommunvalen 1973, 1976, 1979 och 1982 (i procent)

	1973	1976	1979	1982
Mellanskikt	17,5	23,6	36,6	42,3
Grupper runt arbetarklassen (inkl lägre mellanskikt)	16,2	17,1	19,9	20,2
Arbetarklassen	53,7	50,2	37,0	30,6
Pensionärer, hemmafruar	8,2	4,2	3,1	3,6
Antal kandidater	1665	1630	1892	1753

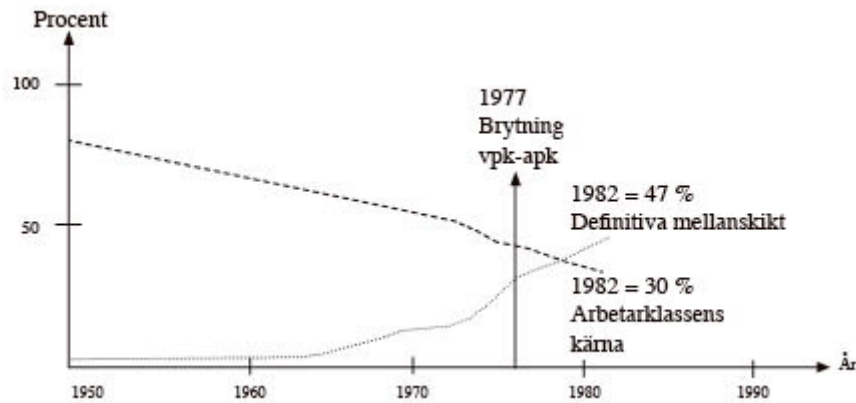
Om vi som sagt låter dessa siffror representera vpk:s klassmässiga medlemsutveckling får vi en *grafisk* bild enligt diagram 1 (nedan).

Diagram 1. Grafisk bild över vpk:s sociala struktur 1950-1982 (i procent)

En annan grafisk framställning av samma siffror ger kanske en ännu klarare bild av vpk. Här har vi dessutom tagit bort gruppen ”pensionärer och hemmafruar” (Se diagram 2)

Diagram 2. Grafisk bild över vpk:s sociala struktur 1950-1982 (i procent). Perioden före 1973 är skattad på grundval av uppgifter i "Utanför systemet" och väljarundersökningar

Dessa framställningar ger en bild av ett vpk där arbetarklassförankringen är på starkt nedåtgående sedan början av 1970-talet, medan mellanskiktsrekryteringen har ökat ännu starkare. I motsats till 40-, 50- och 60-talets vpk (eller skp som det hette fram till 1967) är inte partiet längre ett parti som domineras av arbetarklassen i storindustrin, byggnads, skogen och gruvorna. Det är i dag till två tredjedelar ett mellanskikts- och tjänstemannaparti – och de tendenser som pågått hela 70-talet fortsätter uppenbarligen med oförminskad styrka. Om utvecklingen fortsätter på samma sätt skulle vpk 1995 – dvs om tio år – endast till 10-15 procent bestå av medlemmar ur den traditionella arbetarklassen!

Detta är givetvis en hypotes. Men den är långt ifrån orimlig. Partiet befinner sig otvivelaktigt i en omvandlingsprocess som är svår att vända. Frågan är också om vpk-ledningen är *intresserad* av att vända utvecklingen! Partiet organiserar och stöds av grupper som snarast kan anses *komplementära* till de som SAP anser vara sina traditionella väljargrupper. Och i en parlamentarisk strategi – vilken vpk mer eller mindre anammar – spelar det heller ingen avgörande roll varifrån rösterna kommer. En röst är en röst oavsett om den kommer från en metallarbetare, en adjunkt eller en socialchef.

Ett ökat inslag av grupper utanför arbetarklassen brukar också rättfärdigas på olika sätt från vpk-håll. Låt oss kort behandla de vanligaste argumenten:

– "Samhället ser inte längre ut som förr. Arbetarklassen minskar och nya löntagargrupper ökar istället..."

Detta är helt riktigt. Men minskningen av arbetarklassen är linet mindre än man kan förledas tro. *Industriarbetarna* utgör visserligen några procent mindre andel av den totala befolkningen jämfört med 1960 – men är någon procent större jämfört med t ex 1930! (1960: 13,1%, 1980: 11,2%, 1930: 10,7% enligt Göran Therborns beräkningar i boken *Klasstrukturen i Sverige 1930-80*, Zenit Förlag, 1981. Sidorna 30-31). För det andra har inte heller industriproduktionen upphört att vara det kapitalistiska samhällets bas och ryggrad, även om produktion av service och andra tjänster ökat sin andel av bruttonationalprodukten. För att lamslå kapitalismen och rikta en avgörande slag mot kapitalägandet och utsugning av arbetskraften är det fortfarande nödvändigt att organisera de som befinner sig i själva produktionsprocessen: arbetarna. För det tredje kan inte ett socialistiskt parti bara vara en "spegel" av samhället när det gäller den sociala sammansättningen. När det gäller grupper utanför arbetarklassen är det mera fråga om ett *politiskt förhållningssätt*, snarare än att

organisera dem *en masse i partiet*. Man kan säga att ett socialistiskt arbetarparti i dag måste förhålla sig till mellanskikten på liknande sätt som ett arbetarparti i går var tvunget att förhålla sig gentemot den stora del av befolkningen som då var sysselsatt inom jordbruket. Det är en fråga om att klargöra att *arbetarklassens* lösning även är den bästa för andra arbetande grupper. En sådan politik kräver taktisk och pedagogisk smidighet – inte en revidering av klassinnehållet i politiken eller partiets sociala sammansättning.

– ”Nya löntagargrupper har ökat.”

Det är sant. Mellanskikten inom vård, utbildning, socialt arbete, kultur och media har alla ökat markant under 60- och 70-talet. Under perioden 1973 till 1982 ökade mellanskikten med ca 5,2 procent i förhållande till det totala antalet förvärvsarbetande – men *inom vpk* ökade dessa mellanskikt med 23,7 procent under samma period! Ökningen av mellanskikt inom vpk har alltså gått 4-5 gånger snabbare än i samhället i stort, bland de förvärvsarbetande. Medan industriarbetarna minskat med ca 1,5-2 procent under nämnda tidsperiod har de *inom vpk* minskat med 25-30 procent!

Naturligtvis har detta medfört ödesdigra konsekvenser för partiets fackliga förankring. I stort sett har vpk upphört att vara en organiserad kraft i samband med fackligt arbete och fackliga val. Till och med i sådana sentida fästen som byggnads och el har partiet börjat tappa mark kraftigt. Den opposition som i dag försöker utmana (s)-monopolet i facken kommer – med något undantag – i högre utsträckning från ”avgrundsvänstern” *utanför vpk* än från vpk. Det är bara i tjänstemanna- och vårdfacken som vpk-grupper numera gör eventuella framsteg.

Vi påstod tidigare att vpk numera är en ”mellanskikts- och tjänstemannaparti” snarare än ett arbetarparti. Men det vore kanske riktigare att säga att vpk är varken eller. Partiet är som sagt i en omvandlingsprocess vi inte sett slutet av. Det är dock svårt att se vilken kraft som skulle kunna vrida partiet mot arbetarklassen igen. Den nuvarande vpk-ledningen kommer inte att göra det, någon ordentlig *arbetaropposition* existerar inte i partiet (även om det gläfstes en del på sista kongressen) och de nyrekryterade mellanskikten saknar både motivation och partiets stöd för att ”proletarisera” sig själva. De närmaste tio åren är avgörande för om vpk över huvudtaget – både ur social och politisk synvinkel – är att betrakta som ett arbetarparti. Oddsens är dock dystra för de som hoppas att vpk i dag och i framtiden utgör ”arbetaralternativet”.

Stig Eriksson

PS. Ett hjärtligt tack till alla kamrater som varit mig behjälplig med uträkningar och konstruktiva synpunkter.